

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Preceptoriu[m] Nico. [de] Lira ordinis seraphici Francisci/
siue Expositio tripharia breuis vtil[is] in decalogu[m] legis
diuine**

Henricus <de Frimaria>

Nicolaus <de Lyra>

Colonie, 19.05.1495

Nonum Preceptum

urn:nbn:de:hbz:466:1-31207

PRECEPTUM

veniri in civili iudicio vel etiam prohibere directe vel indirecte quod clericus causam suam in foro ecclesiastico prosequi non possit vel quod debeant dare executiones vel tenere vigiles pro custodia civitatis tales ipso facto sententiam canonis incurrunt extra de sententia excommunicationis. Grauem

QUOD preceptum est. Non concupisces rem proximi tui. Ubi licet explicite prohibeatur concupiscentia oculorum in re aliena. implicite tamen prohibetur uniuersaliter omnis concupiscentia siue cupiditas male voluntatis respectu rei aliene. Nam superius in septimo precepto prohibuit cupiditatem operis. hic autem prohibet cupiditatem cordis. Et est notandum quod hic non prohibetur concupiscentia que innascitur ex corruptione fomitis vel delectatione sensualitatis quia impossibile est quod iste concupiscentie non sint in nobis propter naturam corruptam. sed prohibetur concupiscentia et appetitio que innascitur ex sensu rationis. Et hoc preceptum similiter habet triplicem expositionem. **P**rima est. Non concupisces rem proximi tui eas scilicet per auariciam appetendo seu etiam per iniustitiam obtinendo. Ad cuius evidentiam est sciendum quod res aliena potest concupisci sub triplici differentia graduali. Quidam enim concupiscunt rem alienam sciens quod non possunt eam cupitam obtinere. ideo non prosequuntur concupiscentiam. Si autem scirent se posse prosequi concupitam. conareretur ad prosequendum concupiscentiam in effectum. et isti realiter in concupiscendo peccant mortaliter.

et h̄ i p̄mo ḡdu ꝑcupiscētiē mortal̄. **S**ec̄do s̄t̄ q̄
 dā q̄ ꝑcupiscūt rē alienā / z cū conatu exteriori la-
 borāt ꝑtrahēt illicite obtinēda. q̄ q̄uis ea nō ob-
 tineāt. tñ mortal̄ peccāt. z ḡui? q̄s p̄mi. Et ē secū-
 dus ḡd? ꝑcupiscētiē q̄ apparz in fure z latrone ꝑ
 furto z rapina laborātibz. qz lz i effectu nec furent̄
 nec rapiant. peccant tñ mortalit̄ z graui? q̄s p̄mi.
Tercio sunt q̄dā q̄ nō solū conant̄ cōcupiscere
 aliena s̄ etiā cōcupita p̄uis conatibz assequunt̄. z
 isti oibz alijs grauiſſime peccāt. Et ē tertio? ḡdus
 cōcupiscētiē mortal̄. vt p̄tz i furibz z latronibz rez
 concupitā illicite obtinentibz. z istis nūq̄s dimit-
 titur p̄ctm̄. nisi restituat̄ ablatum vt dicit Aug?
 cū tñ habeāt facultatē restituēdi. De p̄mo gradu
 concupiscētiē appropriatē scribit̄ Prouer. ii. Da-
 nus in manu nō erit innocēs. qz licet man? in ma-
 nu teneat̄ vt scz q̄s actualiter nō furet̄ nec rapiat̄
 si tñ a furto vl' rapina abſtineat nō ꝑpter deū nec
 ꝑpter iusticiā. s̄ ꝑpter pēnam / qz timet suspendiū
 talis non erit innocēs / imo mortaliter peccat ꝑ
 auariciā rem alienam appetendo cōtra diuinā iu-
 sticiā. qd̄ quātū sit malū ostēdit Aug? in libro de
 libero arbitrio sic dicens. Quz auaricia alicui do-
 minat̄. subiect? malis oibz demōstrat̄. qz de auari-
 cia mala oīa oriunt̄ / z oīm peccatoruz species ex
 ea ꝑducunt̄. Et ideo bñ scribit̄. Ecclesiastici. io.
 Avaro nihil est scelestius. Cui? causam assignat
 Innocēti. in libro de utilitate ꝑditōnis humane
 dicens. Avarus offendit deū / offendit ꝑximū / offē-
 dit seipsuz. Naz deo detinet debita / ꝑximo de

PRECEPTA

tenet necessaria sibi ipsi subtrahit oportuna. Nam
gulā euacuat vt archam impleat corp⁹ extenuat vt
lucrum extēdat /z ideo auar⁹ cōuincit sibi ipsi crude/
lissimus / deo ingratus /z primo impius. Non em̄
primū diligit quē inedia perimit / egestas consu/
mit. Inter cupiditatē z auariciā hoc distat. qz cu/
piditas mala. est mal⁹ vlt⁹ imoderat⁹ terrenoz ap/
petit⁹. Auaricia vero ē irrationabil⁹ z itēperata te/
nacitas eoz q̄ vtiliter expendēdi haberēt locum.

SEPTIMA expositio Nō cōcupisces rem
primi tui eā scz iuste / id ē ad iusticiā appetēdo /z
in malū finē ordinādo. Aliud est em̄ appetere alie/
na p̄ iusticiā. qd̄ fit i p̄ma expōe. Aliud ē appete/
re ad iusticiā. puta ad vanā gloriā / ad luxuriā / vlt⁹
ad crapulā sicut diues ille fecit q̄ epulabatur q̄tū/
die splēdide. Et istū modū peccādi gētiles etiam
p̄hi tetigerūt ostēdētes q̄ i vno actu peti possit eā
multiplex deformitas. sicut dū qs furat vt exinde
mechet / vlt⁹ crapuletur / vlt⁹ p̄p̄as exerceat. Et fuit
hūc intellectū nō solū p̄tra hoc p̄ceptū faciūt q̄ alie/
na cōcupiscūt. s̄ q̄ sua bona male z illicite expen/
dūt vt voluptuosi / p̄p̄osi /z huiusmodi. Pre om/
nib⁹ aut̄ alijs in hoc casu mag⁹ peccāt clerici quo/
rū bona oīa sunt pauper⁹ /z dom⁹ eoz oīb⁹ debēt
esse cōmunes /z plus ceter⁹ debēt vigilare i pere/
grinoz hospitū. vt. 16. q. 1. Om̄ qcquid. 12. q. 2.
Auz. Gloria. z amico. Nam licz clerici seculares
nō teneantur renūciare tēporalib⁹ quātū ad pprie/
tatem z vsuz. tū tenent̄ eis renūciare quātū ad
affectum. qz nō debent tantum affici circa tēpora

lia sicut laici. et hoc designat corona in capite. Nam
 capitis rasio. est omnium temporalium depositio. ut
 scribitur. 12. q. 1. ca. Duo sunt. Ratio autem quare
 minus debet affici ad temporalia quam laici. est quod soli-
 citudo temporalis impedit spirituale. Clerici autem
 ideo dicuntur quod sunt in sorte domini vocati et diuino cul-
 tui mancipati specialiter. et ideo solum debent esse
 dediti contemplationi et orationi et lectioni et ab omni
 strepitu temporalium semoti. Hec Hieronimus. ca.
 Duo sunt. et. 36. di. Qui ecclesiasticus. et Si quis
 vult. Non credo saluo meliori iudicio si clerici vel
 monachi contra prohibitionem iuris nimis se immisce-
 ant temporalibus vel secularibus negociis scienter et
 voluntarie intantum quod notabiliter impediatur libertas
 et spiritus qui soli deo vacare debet. quod mortaliter pec-
 cant ubi forte laici vix venialiter peccarent. quibus
 non est interdictum negociis secularibus se immisceri.

TERTIA expositio Non concupisces rem proxi-
 mi tui ipsam sed auare retinendo vel eam necessitate tem-
 pore non concitando quod nihil aliud est facere. quam res
 pauperum per violentiam auferre. Nam secundum Augustinum
 Non solum auarus est qui rapit aliena. sed qui cupide
 seruat sua. et ideo auarus ut dicit Augustinus antequam aliquid
 lucretur. seipsum perdit. di. 47. Sicut hi. Non mi-
 noris est criminis habere tollere. quam cum possis et ab-
 des indigentem denegare. Esuriendum panis est quem
 tu detines nudorum vestimentum est quod tu recludis.
 miserorum calceus est qui apud te veterascit. et est
 decretum Gregorij. Ex predictis patet quod omnis cupi-
 ditas cordis. aut est in appetendo aliena contra

PRECEPTA

ufficiã. vt pz in p̄ma expositōne. vel est ad iusticiã
am. vt pz in sc̄da expositōne. Aut est in retinēdo
nimis cupide p̄ auariciã. quod contingit in ista
tertia expositōne. Sed hoc potest esse dupliciter
¶ Vel quia absolute retinet z occupat alienum. et
sic est fur z latro vt pz ex supradictis. Aut retinē
p̄prium. z tunc aut hoc fit tempore necessitatis q̄
ex p̄cepto charitatis talia cōicare deberet. z sic re
tentio cupiditatis censet̄ homicidiuz. sicut supra
dictum est in septimo p̄cepto. Pasce fame mor
tuentem. zc̄. Aut si retinet sua vt ea tēpore oportu
no distribuat. sed hoc iterū contingit dupliciter.
q̄ aut raro aut nūq̄ sic retentū egenis distribuit̄
et sic est pct̄m mortale. vt pz ī diuite / qui micas
panis lazaro negauit. Aut aliquando distribuit̄
et aliquando non. z sic est veniale. z hoc sc̄dm ma
gis et minus / prout maior vel minor facultas est
in ipso dante. Sciendū est etiam q̄ ipi auari nō
pedites vl̄ equites ad infernum properāt. sed ad
infernū vehuntur cū curru per suã auariciã eis
prouiso / qui quidem currus auaricie s̄m Bernar
dum super cantica sermone .3. vehitur quattuor
rotis viciōz q̄ sunt pusillanimitas / inhumanitas
p̄tēpt̄ dei. obliuio mortis. Fumenta ip̄m trahē
tia sunt / tenacitas et rapacitas / et his ambobus
vnus solus auriga presidet scilicet ardor habendi.
Sola quidem auaricia quia non patitur plu
ra conducere / vno auriga contenta est Si autem
querat̄ quomodo z qualiter hō se habere debeat
ad res possessas. hoc pulchre docet̄ Seneca ī suis

puerbijs ita dicēs Pecunie oportet imperare nō ser-
uire pecuniā. si illa uti scias. āc illa ē: si nescis. dñia
ē. et ideo necesse ē aut teipz/aut pecuniā vilē habe-
as Et ideo dicit Bernar. sup cārica fmoē. 2. Si ve-
tua sūt q̄ possides. expēde ad luera et p̄ terrenis ce-
lestia muta. Si h̄ nō valeas scias te pecunie nō
eē dñm h̄ suū. Ecōtra de bonis et virtuosīs posses-
sionibz dicit Gregori⁹ libro moralium. Sanct⁹ viris
ip̄a rez affluētia ē onerosa qz grauit h̄ tolerāt. qz
festinādo ad patriā mltā portāt ī itinere/et iō aut
largiēdo distribuūt/aut deserēdo p̄tēnūt. Scien-
dū aut q̄ ista triplex expositio p̄dicta p̄t colligi ex
Decreto. di. 47. Bonoz. vbi dicit sic. Bonoz au-
torū iherere nō possum⁹. nisi cupiditatē q̄ oīz ma-
loz radix ē abscedam⁹. et h̄ q̄ntū ad p̄mā expositi-
onē. Pro scōda p̄o subdit Gliz catholicū et p̄cipue
sacerdotē sicut nullo īplicari dicit errore. sic nulla cu-
piditate dicit vinculari. dicēte scriptura. post concu-
piscētiās tuas nō eas. Dēs em̄ pecunie auīda.
nec abstinere nouit a vetit⁹/ nec gaudere cōcessis.
nec pietati adhibere p̄sensū. Hec Leo ep̄s ana-
tholio ep̄o. di. 47. Gliz. Quātū p̄o ad tertiā be-
at⁹ Ambrosi⁹ dicit sequēti ca. Sicut hi. dicit forte cu-
pid⁹ qd̄ iūstifacio si p̄tra aliena nō iūado. p̄pria
diligēt⁹ teneo. Si p̄pudēs dicit q̄ p̄pria dicit. q̄
et ex q̄bz recōdit⁹ ī hūc mūdū itulisti. qñ ī h̄ ac in-
gressus es lucē. qñ de vetre matr⁹ existi q̄bz q̄so fa-
cultatibz/ q̄bz et subsidijs stipatus īgressus es. nō/
nē nudus intrasti/ et nudus exibis. tantozum er-
go scias te iūadere bona. quār⁹ posses prestare

PRECEPTUM

retines. Unde transgressores huius precepti singulariter puniuntur plaga muscarum. quia musce morientes perdit suauitatem unguenti. Et sollicitudo possidendi temporalia non solum impedit deuotionem spirituali. sed etiam in corde hominis suffocat dei uerbum. Quis enim oratio et orationis deuotio et etiam contemplationis consolatio funditus moritur. ubi habendi cupiditas dominatur. Cupiditatem igitur desere. si in deo uis delectari. Ex predictis patet de transgressione huius precepti et quomodo sit confitendum.

AD ~~PRIMUM~~ preceptum. Non concupisces uxorem proximi tui. ubi prohibetur omnis concupiscentia carnis: sicut in nono precepto prohibetur omnis concupiscentia oculorum. Ideo autem dantur duo precepta ad prohibendum hanc duplicem concupiscentiam eo quod ad eas natura corrupta maxime inclinatur. Nam ad concupiscentiam carnis inclinatur propter sui conseruationem in esse speciei. Ad concupiscentiam uero oculorum inclinatur propter sui conseruationem in esse indiuidui. Prohibetur etiam nihilominus duplex concupiscentia propter tria dona que faciunt in anima. Primum est. quia animam inficit et maculat. Cuius ratio est quia concupiscentia carnis est sicut aqua fluens. concupiscentia oculorum est sicut terra sitiens propter ariditatem terrene affectionis. Unde sicut de terra et aqua fit lutum materiale. ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale quo anima sordidatur et per consequens fetida et displicibilis redditur in dei conspectu ad modum lutii uilissimi. Secundum est. quia ad modum ignis inextinguibilis animam inflammat. de quo